



## ערכים חברתיים בחג הסוכות

”כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֹּכֶת”

מבוא



חג הסוכות נושא מגוון רחב של הסברים, משמעויות, מנהגים וסמלים. החג המקראי מציין את החניה במדבר לאחר יציאת מצרים, את העונה החקלאית של האסיף ואת הפן הקהילתי והלאומי (בהיותו אחד משלושת הרגלים שבהם נהגו כולם לעלות לירושלים). החג הציוני מדגיש את הקשר אל הטבע ואל האדמה, את משמעות הבית והקשר אל הסביבה (החברתית והפיזית). בהיותו אחד מחגי תשרי, חג הסוכות נושא גם ממד אישי ורפלקטיבי שבא לידי ביטוי במעבר מהקבוע לארעי, ובחשיבה המחודשת על היחס לרכוש ולחומרנות.

חגי ישראל הם מרכיבים מרכזיים ביותר בתרבות היהודית. כל חג הוא הזדמנות של המשפחה והקהילה להתכנס בזמן משותף ולקחת חלק בעיצוב התרבות. כל תקופה, כל ציבור וכל התפתחות או שינוי מאפשרים לחזור אל החגים בכל שנה באופן קצת אחר. אנחנו ניגשים אל כל חג עם מטען המסורות המוכרות מצד אחד ועם עולם ערכי וסדרי עדיפויות שעוצבו בנסיבות החיים המתחדשות מצד שני. האפשרות לקחת חלק משמעותי בכינון התרבות היא דרך הצטרפות למסורת הקיימת לצד התאמתה למציאות חיינו. השותפות מתבטאת גם בהפיכת החגים להזדמנות לברר מה הם הערכים החשובים לנו, איזה מקום אנחנו נותנים להם בחיים שלנו ובאיזה אופן התרבות שלנו יכולה להתעשר מהעולם הערכי המסורתי ובמקביל גם להעשיר אותו.

מאחורי סמלי ומנהגי החג נמצא ערכים חברתיים חשובים כגון שוויון, הכלה, פלורליזם, קשר לטבע, צניעות ושמחה, שהינם ערכים אוניברסליים. השיעור מציע דיון רעיוני על כל אחד ממאפייני ומנהגי החג ומאפשר שיח ביקורתי על הרלוונטיות שלו לחיינו במדינת ישראל.



## « דגשים למורה

השיעור נועד להתאים לשתי שכבות גיל (כיתות י"א-י"ב) והוא בנוי בצורה מודולרית. המהלך מוגש כרצף אחד אך כל אחת מן היחידות יכולה להילמד באופן עצמאי. ההיצע הרחב מאפשר לפרוס את הלימוד על החג לאורך שתי השכבות.

כדאי לוודא שבתכנון השיעור יבחרו מקורות ממגוון סוגות, בדרגות קושי משתנות, ושיבואו לידי ביטוי יותר מנקודת מבט אחת. הדיון נועד להיות תוצר של הקשבה פעילה למקורות הכתובים ולשותפים ללימוד, ולתת מקום לביטוי דעות שונות ללא התחייבות לשכנע או להכריע לטובת דעה מסוימת.

נקודה מרכזית, בכל הרכב שיעור שייבחר, היא הקשר בין 'הלכה' ל'מעשה'. הדיון הערכי צריך להיות רלוונטי לחיי היום יום ולמציאות הישראלית, והעמדה החינוכית צריכה לעודד מעורבות, עשייה ואמונה באפשרות לתקן.

## מטרות השיעור

- 1 הרחבת הידע על מאפייני החג
- 2 התנסות בלמידה בחברותא - לימוד עמיתים עצמאי, ביקורתי ופתוח
- 3 העמקת הדיון בקשר בין לוח השנה היהודי לבין ערכים מכוננים
- 4 היכרות עם מסורות העבר לצד מבט לעתיד - על שימור וחידוש של התרבות היהודית-ישראלית

## ציוד דרוש

- אמצעי שמע
- קרטיסיות גזורות (נספח א)
- דפי מקורות כמספר הלומדות/ים (נספחים ב-ג)





מהלך השיעור



א. תרגיל פתיחה

1 נסדר את הכיתה במעגל ונפזר במרכזה את הכרטיסיות מנספח א' (מומלץ להוסיף כמה פתקים ריקים).

2 נבקש מכל תלמיד/ה לבחור 4 פתקי מושגים ולהרכיב בעזרתם משפט או משפטים קצרים שיגדירו/ את עצמון/ם כפי שמקוות/ים להיות בבגרותן/ם.

3 נבקש מכמה תלמידים/ת לשתף בהגדרה שניסחו לעצמון/ם. נבקש לשים לב אילו כרטיסיות נבחרו יותר? אילו מאפיינים חוזרים על עצמם ומה ייחודי?

4 נשאל:

? האם ישנן כרטיסיות שלא נבחרו כלל? מה הן?

? מה משותף למושגים שלא נבחרו?

? למה אנחנו נוטים להגדיר את עצמנו דרך רכוש, מעמד, או המרחב?

? האם חסרים מושגים במאגר הכרטיסיות? אם כן, מה חסר לדעתכן/ם?

שאלות לדיון

5 נקרין או נחלק נספח השיר "זלמן זה לא אתה" (נספח ב).

6 נאזין לשיר  ונשאל:

? אילו ערכים מתנגשים בכל אחד מהבתים?

? עם אילו ערכים קל לכן/ם יותר להזדהות?

? אילו ערכים מוסיף השיר כדי לענות על השאלה "מי אני"?

? מה הערך המרכזי של חג הסוכות לפי השיר?

? האם החג באמת מדגיש או מבטא את הערך הזה גם בעיניכן/ם? האם חשוב שיובלט?

שאלות לדיון

7 נסכם: השיעור יעסוק בחג הסוכות כמבטא ערכים מכוננים כמו **שוויון, שלום ושמחה**. ננסה לבחון כיצד החג מאפשר לבטא ערכים אוניברסליים בתוך התרבות היהודית.



## ב. לימוד בחברותא

**1** נסביר: סוכות הוא חג שכולל ערכים רבים ומגוונים. מצד אחד הוא ממשיך את 'הימים הנוראים' שיש בהם מימד של חשבון נפש ודאגה מהעתיד, ומצד שני יש בו דגש מיוחד ומצווה לשמוח במה שיש ועל מה שהשגנו בשנה שחלפה. הלימוד שלפנינו יתייחס לערכים שסוכות מזמן. הלימוד נועד להעמיק את ההיכרות שלנו עם החג ועם ערכיו השונים, לחשוב עליהם באופן ביקורתי ובעיקר לבחון את מקומם בחיינו.

**2** נחלק את הכיתה לזוגות או לרביעיות, ונחלק לכל קבוצה את דפי המקורות שבהם נבחר לעסוק (מתוך נספח ג, מקורות 1-6). ננחה את הקבוצות ללימוד עצמאי על פי השאלות המנחות שבדפים.

## ג. דיון מסכם והצעה למשימת סיכום לשיעור

בקשו מהתלמידים לבחור מקור אחד או כמה משפטים ממקור שעורר בהם/ם עניין מיוחד.

שאלו:

- מה מעניין ו/או חשוב במקור הזה? ?
- האם אתן/ם מסכימות/ים עם העמדה שהוא מביע? ?
- מה חידש לכן/ם מקור זה על חג הסוכות? ?
- אילו ערכים מבטא החג על פי המקורות שלמדתן/ם? ?
- למה חשוב לנו שבתרבות היהודית-ישראלית החגים יבטאו ערכים? ?
- איך אפשר להביא לידי ביטוי ערכים חשובים של חג הסוכות חוץ מלימוד עיוני עליהם? (בחרו ערך אחד וחישבו על האופן שבו מציינים את החג: לבוש, אוכל, שירים, מנהגים מסורתיים וכדומה) ?
- אילו מנהגים של החג מבטאים ערכים? איזה מנהג הייתן/ם מוסיפים? ?

שאלות למשימת הסיכום





## מהלכה למעשה - מה קורה מחוץ לגבולות הבית?

1 נקיים דיון הכנה לקראת הפעילות ונשאל:

- שאלות לדיון
- מתי אנחנו 'מתרחים' כאושפיזין בחיים של מישהו אחר? (ננסה לעודד דוגמאות שהן מעבר לאירוח בין חברים, כמו למשל: שיעור פרטי, בייביסיטר, מכולת שכונתית, עמידה בתור).
  - איך נכון להתנהג כשאנחנו מתרחות/ים כ'אושפיזין'?
  - אילו שאלות, מעשים או התנהגויות יתרמו לאווירה טובה ונעימה?

- משימה
- 2 הזמינו לסוכה הכיתתית (או לכיתה) 'אושפיזין' מבית הספר ונסו ללמוד בעזרתם על פערים ואי-שוויון כפי שהם חווים אותם (תלמידי כיתות ז', מורה ממלא/ת מקום, אב-בית, מנקה).
- נדגיש שמדובר בסיטואציה רגישה. נחשוב מראש אילו תקלות או אי נעימויות יכולות להתעורר וכיצד אפשר למנוע אותן.
- בקבוצות קטנות: בקשו מהתלמידים לנסח מספר שאלות לאורחות/ים כהכנה למפגש. חשוב להחליט מראש אילו שאלות שואלים ומי שואל כל שאלה.

3 לאחר "האירוח" והדיון נשאל:

- שאלות
- מה אנחנו יכולות/ים לשנות בהתנהגות שלנו כדי לצמצם את חוסר השוויון?
  - אילו הצעות לשינוי במדיניות, תציעו להנהלת בית הספר, על מנת לקדם מטרה זו?



**אני מנהל/ת  
(באופן...כי...)**

**מעמד**

**מנוחה**

**יש לי**

**מושל/ת  
(אחראי/ת) על**

**זמין/ה**

**שאלה**

**אני מקפיד/ה**

**הבית שלי**

**אחד/ת העם**

**בעצמי/לעצמי/  
מעצמי**

**אני בוס/ית של**

	<b>אדמה</b>	<b>סביבה</b>	<b>הצלחה</b>	<b>בת/בן (אני או שלי)</b>
	<b>אם/אב</b>	<b>משפחה</b>	<b>קשרים</b>	<b>זמן</b>
	<b>רכוש</b>	<b>תשובה</b>	<b>נכדה/נכד (אני או שלי)</b>	<b>קריירה</b>



## זלמן זה לא אתה | קובי אוז

זלמן הסתובב בעולם מבולבל  
שאל את עצמו "מי אני ובכלל?  
אני חקלאי יש לי שטח גדול  
ואני מנהל את הכל.  
אני מגדל פירות וירקות  
ומקפיד לדשן לעבד להשקות  
אני המושל על חלקת אדמה!"  
ואז יצתה בת קול ואמרה:  
זלמן זה לא אתה!  
הנה תראה, שנת שמיטה  
השדה מלבלב בלי עזרתך  
אתה לא אדמתך  
אתה פשוט...



זלמן התקשר לכאן ולכאן  
אמר לעצמו "אני הבוס של הזמן  
אני רק מרים איזה טלפון קטן  
ומיד מסודר העניין  
יש לי מעמד מסביב לשעון  
קריירה נון-סטופ מניות וממון  
אני תמיד זמין לכל הפתעה!"  
והופ יצתה בת קול ואמרה:  
זלמן זה לא אתה  
הנה שבת המלכה  
עכשיו תהיה במנוחה  
אתה אחד מהעם שאומר תפילה  
מעמדך לא אתה  
אדמתך לא אתה  
אתה  
אתה פשוט זלמן.

זלמן הביט באשתו הטובה  
כאילן מגונן היא פורשת צילה  
"שנים אני איתה, אני בעלה  
ועדיין כפיות במיטה  
הקמנו ביחד משפחה למופת  
והיא אשת חיל, סקסית באמת  
ואני, מי אני? אני בעלה!"  
ואז יצתה בת קול ואמרה:  
זלמן זה לא אתה!  
האישה שאיתך  
היא לא באמת שלך  
אשתך עכשיו שומרת נידה  
אז טעית בכל קנה מידה  
אתה לא בעלה  
אתה לא מעמדך  
אתה לא אדמתך  
אתה פשוט...

זלמן נשכב על הכורסא בסלון  
הביט על הקירות והציץ מהחלון  
"ביתי מבצרי הוא כמו ממלכה!"  
ושוב יצתה בת קול ואמרה:  
זלמן זה לא אתה!  
סוכות עכשיו צא אל הסוכה  
'ובו ריש' אל תהיה לי מצוברח  
הבט לכוכבים הקורצים מהסכך  
ביתך לא אתה  
אשתך לא אתה  
מעמדך לא אתה  
גם אדמתך לא אתה  
אתה פשוט זלמן.

זלמן שאל את אביו החולה  
"איך אגדיר את עצמי בעולם הזה?"  
"אתה הבן שלי" אמר האב החכם  
ועצם את עיניו לעולם.  
האבא נטמן בחלקת אדמתו  
לנכדו קלמן נתנו את שמו  
וזלמן נשאר עם אותה שאלה  
ויצאה בת קול הפעם עם תשובה:  
זלמן אתה זה ששואל  
זה שתמיד מתבלבל  
בין מה ששלך למי אתה  
ובין עבודתך למהות עולמך  
זלמן זה לא אתה  
מתי כבר תכונן יחסים עם עצמך?  
אתה לא רכושך  
לא הצלחה  
אתה לא סביבתך  
אפילו לא שאלתך  
אתה פשוט זלמן.





# 1 כל הסוכות שוות | יוכי ברנדס

... לוח השנה שלנו מבליט היבטים לאומיים וחקלאיים, אך לא מזניח גם את התחום החברתי. בפורים אנחנו מתבקשים לתת לעניים מאכלים טובים ("וימתנות לאֲבוֹנִים"), ובפסח אנחנו מצווים לארח אותם בליל הסדר ("כָּל דְּכָפִין יֵיטִי וְיִיכַל"). חג הסוכות, לעומתם, לא מזכיר בכלל תרומות ונדבות. אם כבר אז להפך. במקום עניים אנחנו נקראים לארח דווקא את בכירי האומה, האושפיזין. וזה נחמד מאוד. הרבה יותר כיף לשבת בסוכה עם משה רבנו ודוד המלך, מאשר עם איזה הומלס שאספנו מהרחוב.

ובכל זאת, או דווקא משום כך, סוכות הוא החג הכי חברתי שלנו. פורים ופסח תופסים את העונות כמצב טבעי. ככה זה בעולמנו. תמיד יהיו מי שיסבו לסעודה חגיגית בבתים מרווחים, ומי שיתגוללו בחוץ רעבים. כל שנתר לעשות הוא לתבוע מאלה שיש להם להזמין מדי פעם את אלה שאין להם. ואילו חג הסוכות לא משלים עם המציאות. במקום להכניס את העניים הביתה, הוא מוציא את כולנו החוצה. וכל הסוכות שוות. לא לגמרי, אבל כמעט. לכולן יש סכך שלא יכול להיות עשוי מזהב, וארבעה קירות שאי אפשר לצפות ביהלומים.

... הישיבה בסוכה אמורה לעורר אותנו לחשבון נפש חברתי, שישפיע עלינו כל השנה. אולי לא נצליח לייסד עולם של שוויון. לא אולי. בטוח. אבל יש כל כך הרבה מה לתקן גם בלי לנסות להגשים שוויון מוחלט.

(ישראל היום 2013)

לכל החגים בתרבות היהודית יש מקבילות בתרבויות אחרות: נרות, תחפושות, מצות, מדורות, מאכלי חלב, אפילו שופר. אבל על הסוכה רשמנו פטנט בלעדי. שום דת מלבדנו לא מחייבת את מאמיניה לעזוב את בתיהם הנוחים ולחיות שבוע בתוך סוכות. ועוד לשמוח! כן, כן, חג הסוכות הוא לא רק החג הכי מוזר שלנו, אלא גם היחיד שתובע מאיתנו שמחה. הייחודיות שלו בלטה כבר בימי התנ"ך. כשהנביא זכריה ביקש לתאר איך באחרית הימים הגויים ישתוקקו להצטרף אלינו, הוא אמר: "וְהָיָה כָּל הַנוֹתֵר מִכָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם וְעָלוּ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמַלְךְ ה' צְבָאוֹת וְלַחַג אֶת חַג הַסֻּכּוֹת".

**שאלות**

- האם השמחה היא ערך לדעתכן/ם?
- האם חגיגת החג יחד עם אומות העולם היא ערך? מה המסר של החג לפי נבואת זכריה?

ככל שחג הוא יותר חריג, כך מצמידים לו יותר הסברים, שהופכים אותו ליותר עמוק ומעניין... ההסברים האהובים עלי ביותר הם אלה שמוצאים בחג הסוכות ערכים כמו חיבור לטבע, כמיהה לשלום, צניעות והסתפקות במועט. קובי אוז, למשל, רואה בסוכה מתכון נגד זחיות רכושנית: "זלמן נשכב על הכורסא בסלון / הביט על הקירות והציץ מהחלון / ביתי מבצרי הוא כמו ממלכה / ושוב יצתה בת קול ואמרה / זלמן זה לא אתה / סוכות עכשיו צא אל הסוכה / נובו ריש אל תהיה לי מצוברח / הבט לכוכבים הקורצים מהסכך / ביתך לא אתה / מעמדך לא אתה / גם אדמתך לא אתה / אתה פשוט זלמן".

**פילון האלכסנדרוני**

חי בסביבות 15 לפני הספירה עד 45 לספירה. היה פילוסוף יהודי-הלניסטי שחי באלכסנדריה בימי הקיסרות הרומית. הרבה לעסוק בהצגת היהדות כתואמת לעקרונות הפילוסופיה היוונית.

... וגם פירושו של פילון האלכסנדרוני: "חג הסוכות חל בשוויון היום והלילה שבחורף, מכאן אנו למדים שחייבים לכבד את השוויון ולשנוא את האי-שוויון. השוויון הוא מקור מוצאו של הצדק, והאי-שוויון הוא מקורו של העוול".

**שאלות**

- האם עבורכן/ם היציאה מהבית אל הסוכה מעודדת חשיבה על האחר או שהיא מדגישה דווקא את הצורך האישי ביציבות וביטחון?
- "הישיבה בסוכה אמורה לעורר אותנו לחשבון נפש חברתי" - מדוע דווקא הישיבה בסוכה אמורה לעורר לחשבון נפש? מה יעזור להפוך את הסוכה למרחב לדיון וחשבון נפש חברתי?
- לפי ברנדס, עיקר החג אינו הזמנת האושפיזין לסוכה, אלא מעורבות במציאות שבחוץ. הציעו רעיונות לאושפיזין שתמצו להזמין לסוכה, או סוכות שתמצו להתארח בהן כדי לטפח ולפתח את ערך השוויון בחברה הישראלית.

**שאלות**

- מהם הערכים המרכזיים בחג על פי קובי אוז? מה מדגיש פילון האלכסנדרוני? ומה הקשר בין הערכים?
- באיזה אופן נבואת זכריה (בפסוקה הראשונה) או שירו של קובי אוז עוסקים גם בערך השוויון?





ישיבה בסוכה

נספח ג

מקורות ללימוד

## 2 כל האזרח בישראל ישובו בסוכות | פרשנות המקרא

בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יָשׁוּבוּ בְּסֻכּוֹת: לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

(ויקרא, כ"ג, מב-מג)

שאלות לדיון

- ניתן להבין שהסיבה למצוות הישיבה בסוכה, קשורה למקום שנקרא 'סוכות' שבו הייתה העצירה הראשונה של בני ישראל ביציאת מצרים (ולא למבנה הסוכה). למה חשוב לזכור דווקא את המקום הזה? מדוע עצירה זאת ועצם הישיבה בסוכות, מהווה אירוע מרכזי בסיפור העבדות והשחרור?
- הפסוק מספר ויקרא מדגיש את הישיבה בסוכה (תשבו / ישבו / הושבתי). האם שבוע באוהל, או שבוע לינה בשטח, יכולים להיות חלופה שתשרת את אותו רעיון? מה דומה? מה שונה?

פרשן המקרא רבי חזקיה בן מנוח, המכונה 'חזקוני', מבהיר למי בעיקר מכוונת מצוות הישיבה בסוכה:

כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יָשׁוּבוּ בְּסֻכּוֹת - לַגֵּר [מי שאינו תושב קבוע] אינו צריך להזהיר [לא צריך לצוות אותו לשבת בסוכה] שהרי אין לו בית אחרת, אבל האזרחים והמיושבים בישראל אף-על-פי שיש להם בתים ופלטרין [ארמונות] גדולים ישבו הם בסוכות. חג זה נקבע בזמן אסיפת [אסיף] גורן ויקב פן ירום לבבם על בתיהם שהם מלאים כל טוב, ויאמרו: 'ידינו עשתה לנו את כל החיל הזה', ומתוך ישיבתם בסוכה יתנו שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לְמִי שֶׁנָּתַן לָהֶם נַחְלָה וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוֹב.



חזקוני

חזקיה בן מנוח (חזקוני) רב ופרשן מקרא, צרפתי. בן המאה ה-13.

(פירוש חזקוני לויקרא כ"ג)

שאלות לדיון

- הפרשנות המקובלת (כמו זו של חזקוני הנזכר לעיל) מדגישה את חשיבות היציאה לסוכה עבור בעלי בתים ונכסים שסיימו את עונת האסיף, ונהנים מהרכוש שצברו. מה הסוכה אמורה ללמד אותם? מה יכולים ללמוד אלה שאין להם ממון ורכוש שגם הם נדרשים לשבת בסוכה?
- התפיסה הדתית מדגישה את מחויבות האדם לאל, ולשיטתה החג נועד להדגיש שהישגים חומריים הם לא רק פרי מאמץ אנושי, ולכן יש להודות לאלוהים על ההישגים האלה. איזה מסר יכול/ה גם אזרח/ית ישראל/ית חילונית/ת לאמץ מן הדרישה לצאת החוצה מהבית, ולהתרחק מן הרכוש שצבר/ה?



ישיבה בסוכה

### 3 חג הסוכות – גם לאומות העולם

בזמן שבית המקדש היה קיים הוקרבו קורבנות מיוחדים לציון החגים. חג הסוכות ייחודי ושונה מחגים אחרים במספר הקורבנות הרב שנדרשו להקריב במהלכו: 70 פרים!

אחד ההסברים המקובלים למספר הגבוה, מעבר להיותו מספר טיפולוגי [סמלי], הוא ש-70 הפרים הם קורבן שמסמל את 70 אומות העולם [מספר העמים בעת העתיקה] ובכך מסמל את השותפות של כלל עמי העולם בחג כמו שאמרו בתלמוד הבבלי:

אמר רבי אלעזר: הני [אלה] שבעים פרים [של סוכות] כנגד מי [מה הם מסמלים]?  
כנגד שבעים אומות.

(מסכת סוכה נ"ה, ע"ב)

רש"י בפירושו למסכת סוכה מסביר כך:

"שבעים פרים – פרי החג שבעים הם... כנגד שבעים אומות לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם, לפי שנידונין בחג [הסוכות] על המים"

לפי ההסבר של רש"י, אנחנו מתפללים בחג הסוכות שירד גשם על כל אומות העולם, כי כל האנושות זקוקה למים משמים.

בנבואת זכריה על אחרית הימים נאמר שסוכות הוא החג שיחגגו כל העמים, וגם בנבואה זו הגשם הוא המכנה המשותף:

וְהָיָה כָּל הַנּוֹתֵר מִכָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם וְעָלוּ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ ה' צְבָאוֹת וְלַחַג אֶת חַג הַסּוּכוֹת. וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפַּחַת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ ה' צְבָאוֹת וְלֹא עֲלִיָּהֶם יְהִיֶה הַגָּשֶׁם.

(זכריה י"ד, טז-יז)

- אילו ערכים משותפים יכולים לבוא לידי ביטוי בתפילה (בין-לאומי ובין-דתי) לגשם?
- הגשם הוא משאב טבע וגם סמל. מה הוא סימל בימי קדם (ע"פ המקורות) ומה הוא מסמל היום?
- למה לדעתכן חג שהגשם הוא נושא מרכזי בו, ושיש גם סיכוי סביר שירדו גשמים במהלכו, נחגג דווקא בישיבה בחוץ?
- התלות בגשם והדאגה לעתיד משותפת לבני ובנות כל העמים. באיזה אופן מדינת ישראל יכולה לבטא את השותפות הבין-לאומית של כל הזקוקים לגשם?

שאלות לדיון



חג האסיף

## 4 הסוכה סמל לתקווה | הרב יהורם מזור

המגמה להביא את האדם במעשיו ובמחשבתו לראיית עולם אוניברסלית היא מגמה בולטת במחשבת חג הסוכות.

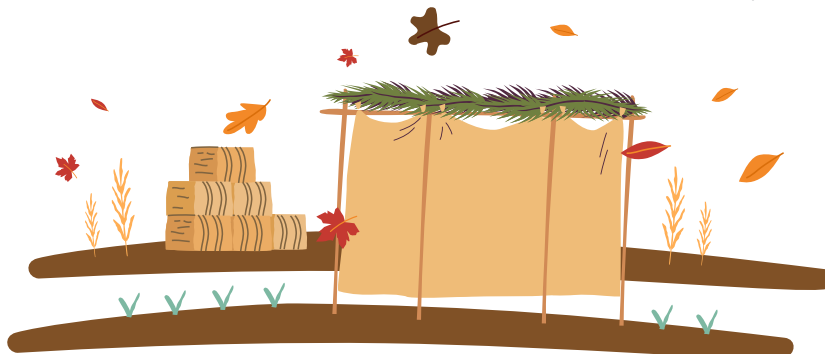
גם במצוות הסוכה מצויים רעיונות אנושיים אוניברסליים: בעצם ימי חג האסיף כאשר ביתך מלא כל טוב, אך זה סיימת את עבודתך בשדה ואתה מבקש ליהנות מפרי עמלך, אתה, המאושר אשר פרנסתך מובטחת לך בימות הקור והגשם, אין אתה רשאי להסתפק בכך שרק לך טוב, עליך לעקור מהבית הקבוע אל הסוכה, אשר איננה יותר מאשר בית ארעי.

בית אשר תלמד בו להבין גם את אלו אשר לא נהנו מהאסיף משום שאין להם נחלה ויבולים כלל. הסוכה היא למעשה ביתו של הפליט הנרדף ושל זה שאיננו מסוגל להקים לעצמו בית טוב יותר. הסוכה היא ביתם של אלה שנעקרו מחיים מסודרים ושלווים. בית אליו דולפים הגשמים והרוח חודרת אליו מבחוץ. בית אשר על פי דין חייב להיות יותר מוצל מאשר חדיר לאור החמה, ובכל זאת גם קרני החמה חודרים דרך הסכך. אך גם בבית זה מסוגל המשתמש בו להמשיך וליהנות ולהזמין אורחים ולשמוח. לכן הסוכה הינה סמל גם להבטחה של עתיד טוב יותר, צודק יותר ושוויוני.

ביסודה [של מצוות הישיבה בסוכה] מונחת ההשקפה האוניברסלית שלא מתקבל על הדעת שהרוע ימשיך למשול בעולם. היא סמל לתקווה כי בית ארעי זה יהפוך לבית יציב וקבוע והעני לשעבר, יגאל מעניותו ויוכל להשתתף בשמחת חג האסיף.

(מתוך הרצאה בבית ברל, תשנ"א)

- 1 בחג האסיף "אין אתה רשאי להסתפק בכך שרק לך טוב" - האם אדם שעמל והצלחה לא רשאי ליהנות לבדו? מה תגידו לאדם שיטען שהוא שמח עם הישגיו האישיים (שהם לא על חשבון אחרים) והוא לא יכול לשמוח אם הוא צריך לראות עוני ומצוקה?
- 2 "הסוכה היא למעשה ביתו של הפליט, הנרדף ושל זה שאיננו מסוגל להקים לעצמו בית יותר טוב" - מה אפשר ללמוד משבוע של ישיבה בביתו של אדם אחר? מה דעתך/ם על ההצעה לארח פליט או אדם נזקק במשך שבוע בבית שיש בו כל טוב, במקום לצאת ולחיות בסוכה? מה היתרון ברעיון כזה? מה היתרון של ישיבה בסוכה?
- 3 נסו להסביר כיצד ישיבה בסוכה בחום השמש או בגשם שדולף פנימה יכולה להיות שיעור באופטימיות?





ארבעת המינים

נספח ג

מקורות ללימוד

5 כלי מלחמה וסוכת שלום | הרבה תמר אלעד-אפלבוים

בתיקוני הזוהר (כט, א) כינו את הלולב וכל ארבעת המינים כ"מאני קרבא", 'כלי קרב'... מעניין שתפיסת הלולב כסימן לניצחון מוסברת בספר תיקוני הזוהר... בצורה שונה: לא כפרס או אות של מנצח, אלא פשוט, כנפנוף בכלי המלחמה עצמם. לפי גישה זאת, ארבעת המינים מסמלים עולם של התמודדות, אתגר ומאבק. והנפנוף בהם, הוא הכרה מתמדת במתח ובמאבק המצויים במציאות תדיר. ואכן, אפילו חג השמחה הגדולה איננו פטור ממאבק וממתח. לאורך החג כולו אנו שבים ומבקשים על הגשם, בכל בוקר מבקרי החג אנו מקיפים את הבימה כשם שהקיפו בעבר את מזבח המקדש, ובנענועי לולב מבקשים את הגשם. אולם מה שנראה לעתים כטקס פגאני, יכול גם להתפרש אחרת. אנו מתפללים על התמודדות מוצלחת עם המציאות במובן הרחב ביותר. למען זה יוצא האדם לקרב כבר בפתיחת השנה, מזוין [מצויד] בארבעה מינים מול כל ששת המינים שבהם חי, לאמור: ארבע רוחות השמים, מה שמעליו וכל שמתחתיו.

נסו לשער לאילו סוגי מאבקים והתמודדויות במציאות מתכוונת הכותבת? מדוע מאבקים והתמודדויות אלו מרכזיים דווקא בחג הסוכות?

כהמשך לאותו רעיון, מתאר המדרש בויקרא רבה את ארבעת המינים גם כמייצגים את איברי האדם – הלולב הוא השדרה, האתרוג הוא הלב, ההדס מסמל את העיניים והערבה את הפה, וכל הארבעה יחד מרכיבים את האדם השלם. כך עובר המתח המתמיד מן המציאות הכללית אל האדם גופא, ובו מתקיימים מתחים מתמידים בין הכוחות השונים... ולעומת כל אלה – הסוכה. לאורך כל חודש אלול ועד להושענא רבה אנחנו אומרים את מזמור כ"ז בתהלים: "כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֶכֶה בַּיּוֹם רָעָה יִסְתַּרְנִי בְּסֶתֶר אֲהַלּוּ בְּצוּר יְרוּמָמַי". אותה סוכה מתוארת גם בישעיהו פרק ד': "וְסִכָּה תִּהְיֶה לְצֶלַל יוֹמָם מִחֶרֶב וּלְמִחְסָה וּלְמִסְתוֹר מִזֶּרֶם וּמִמְסֵר". הסוכה המיוחלת הזאת היא אותו מקום המוגן ממאבק... וכך דרים בכפיפה אחת כלי מלחמה וכלי שלום. ארבעה מינים וסוכה. לא בכדי תיאר זאת ר' משה בן יעקב אדהאן – אב בית הדין ומנהיגה הרוחני של קהילת מכנאס שבמרקו במאה ה-18 בפיוטו: "סוּכָה וְלוּלָב לְעַם סֻגְלָה יַחַד יְרַנּוּ יִשְׂאוּ תְהִלָּה".

להאזנה לפיוט

יחד דווקא, שני סמלים הזקוקים זה לזה ומעצימים זה את איכותו של האחר. ... וכך, תוך כדי אחיזה בכלי מלחמה אנו פורשים מעלינו סוכת שלום. איננו מוותרים על אף אחת משתי הצלעות ביניהן עתידה השנה החדשה לנוע. בידינו אזמל לשינוי ותמורה, ומעל ראשינו שכינת אל.

כך נכנסת שנה חדשה. ולוואי ונרון בה ונשיר תהילה.

(מתוך המאמר 'סוּכָה וְלוּלָב לְעַם סֻגְלָה יַחַד יְרַנּוּ יִשְׂאוּ תְהִלָּה', מרכז הידע והמחקר של מכון שכטר)

- למה צריך לשמר בחיינו גם את רוח המאבק ולא לבחור במציאות של סוכת שלום מתמדת? ?
- מה יכולים להרוויח משילוב כזה? ?
- אילו ערכים מסמלים ארבעת המינים ואילו ערכים מבטאת הסוכה לדברי הרבה אלעד-אפלבוים? מדוע אנחנו זקוקים לשניהם? ?
- איך אפשר לממש את הרעיונות הללו בחיים האישיים? מה וכיצד נכון ליישם גם בכיתה / בקהילה / בחברה? ?

שאלות לדיון



גשם

## 6 תפילה לגשם | נוסח ניגון הלב

על פי המסורת, בחג סוכות "נידונים על המים" [נקבע אם תהיה שנה גשומה], ובשמיני עצרת [שמחת תורה] מתחילים להתפלל על הגשם.

שאלות למחשבה לפני הקריאה:

- ❓ באילו אופנים האדם תלוי בטבע ובגשם בפרט?
- ❓ מה הזיקה בין יחסי האדם והטבע לבין ערך השוויון?

הנותן בעמק גשם ויורה ומלקוש בעתו -  
 זכר קישון שוטרף ומלחמות ברק ודבורה על המשפט הנכון שיבור לו אדם,  
 נביא בפרמל, מזבחות אש קדומות ועב קטנה ככף איש העולה מן הים;  
 משיב הרוח ומוריד הגשם -  
 זכר מעשה אבות שבאו אליך בלב מלא ובדידים ריקות וחקצבו סלע לבית,  
 פלסו דרך לעבר בה וחקרו מעינות ישועה קולחים;  
 זכר מעשה אמהות שבאו אליך עקרות ממעש וילדו עולם חדש  
 ובראו ארץ והצמיחו דשא עשב ופרחי חיים;

המסיע רוחות צפון מחוללות גשם -  
 זכר רק שביל שכבשו רגלינו, עץ שנטעו ידינו וטרקטור ראשון בשדה ותלמים,  
 זהב שבלת בשדה כורעה ברוח ועמס גרעינים ולחם חסד ורחמים;

שומר הרוח, זורע עבים וקוצר מטר -  
 זכר מעשה ידינו הראויים בימים, ובלילה את שירי הנפש היחפה ואת נגון הלב התמים;  
 זכר זר כלניות אדמות בעמק, כתר נרקסי ניחוח, ורקפות, ורקפות... עד קץ הימים;  
 זכר לנו -  
 והיינו כעץ שתול על פלגי מים עושה פרי למינו, כעשב השדה מצמיח זרע  
 וכפרח מעט בקרקע בתולה...  
 ברוך השומע תפלה.

- ❓ נסו לזהות 2-3 דמויות, תקופות, אירועים ונופים המופיעים בתפילה (רצוי לסמן על הכתוב).
- ❓ כל בתי התפילה של ביני תלמי עוסקים בזיכרון. מדוע חשוב לזכור דווקא את האירועים והתכנים שמזכרים בתפילה?
- ❓ למה גשם הוא עניין ישראלי או יהודי במיוחד? מה בטקסט מאפשר להתייחס לגשם גם בראייה אוניברסלית?

שאלות לדיון